

STRATEGIJE PRIVREDNOG RAZVOJA

STRATEGIJE PRIVREDNOG RAZVOJA

- **Pojam strategije**
- **Vrste strategija**
- **Čiste strategije**
- **Strategija održivog razvoja**
- **Globalizacija kao ključni faktor savremenih strategija**
- **Osnovni elementi aktuelnih strategija**
- **Strategije privrednog razvoja ZUR**

Pojam strategije

Strategija privrednog razvoja je **skup metoda** pomoću kojih se dolazi do planiranog oblika privrednog razvoja – ostvarenja zacrtanih razvojnih ciljeva.

KONCIPIRANJE STRATEGIJE
RAZVOJA

1. Formulisanja ciljeva
2. Razvojni prioriteti
3. Elementi strategije
4. Faktori strategije
5. Ekonomske politike

STRATEGIJA

(privrednog razvoja, regionalnog razvoja, pridruživanja/pristupanja EU, održivog razvoja, sektorske strategije – energetike, saobraćaja...)

Akcioni plan za prvi period realizacije Strategije

Akcioni plan za drugi period realizacije Strategije

Akcioni plan za treći period realizacije Strategije...

Cilj	Aktivnost/ Mjera	Nosilac	Vrem- enski okvir	Indikator realizacije	Faktor rizika	Nivo realiza- cije	Finansijski okvir (budžet, grant, kredit, PPP, ostali izvori..)
ŠTA	KAKO	KO	KAD	Benchmarking/ pokazatelj	EUR, ljudi	R,NR, DR, cont	

“Crna Gora u XXI stoljeću – u eri kompetitivnosti” (CANU, 2010)

1. graditi **društvo znanja** uz očuvanje crnogorskog kulturnog prostora;
2. živjeti unapređujući ekološki balans (**ekološka država**);
3. izgrađivati koherentno **društvo tolerancije**;
4. praktikovati življenje na **filozofiji razvoja**;
5. obezbijediti građanima **bogato i srećno društvo**

Karakter strategije privrednog razvoja određuje veliki broj faktora

- aktuelna ekonomska teorija,
- tehnološki nivo proizvodnje,
- osnovni atributi vladajućeg privrednog sistema,
- politički sistem zemlje,
- karakter međunarodnog okruženja,
- karakter pređašnje razvojne strategije (naučene lekcije)

Važan faktor:

- **Strateška integraciona opredjeljenja zemlje (npr. integracija u Evropsku uniju)**

Mogućnosti u procesu koncipiranja strategija privrednog razvoja

- **DEFINISANJE NOVE STRATEGIJE RAZVOJA** nakon odbacivanja, do tada važeće, a evidentno prevaziđene **teorije** privrednog razvoja.
- **FORMULISANJE NOVOG METODOLOŠKOG PRISTUPA** - budući da postojeći pristupi privrednom razvoju ne rezultiraju željenim efektima. U ovom slučaju, kao neminovnost se javlja pronalaženje novih razvojnih **metoda** primjerenih novim etapama razvoja.
- **FORMULISANJE NOVE RAZVOJNE KONCEPCIJE** - u slučajevima kada nije nužno mijenjati teoriju i metode razvoja, pristupa se izmjeni razvojnih **prioriteta**, definisanju strukturnih promjena, izmeni pravaca međunarodne ekonomske saradnje, itd.
- **FORMULISANJE NOVE RAZVOJNE STRATEGIJE** - napuštanje starih ciljeva i faktora razvoja na bazi kojih je bio temeljen dotadašnji privredni razvoj, formulisanje **novih razvojnih politika**.
- **FORMULISANJE NOVOG UPRAVLJAČKOG SISTEMA** - u slučajevima kada upravljački sistem ne odgovara novoj tehno-ekonomskoj paradigmi i teoriji razvoja, novoj koncepciji i strategiji neophodno je pristupiti koncipiranju novog **upravljačkog sistema**.

Vrste strategija

Sa stanovišta značaja faktora privrednog razvoja:

1. Intezivno korišćenje prirodnih resursa
2. Strategija bazirana na ljudskom faktoru
3. Strategija naglašene upotrebe kapitala

Sa stanovišta privrednih oblasti:

1. Strategija industrijalizacije;
2. Strategija razvoja poljoprivrede.

Pristup prema privrednoj ravnoteži:

1. strategiju uravnoteženog
2. strategiju neuravnoteženog razvoja

Teorijski opoziti, tzv. čiste strategije razvoja

1. Strategija otvorene ili zatvorene privrede (promocija izvoza – substitucija uvoza);
2. Ekstezivni i intezivni tip strategije privrednog razvoja;
3. Akumulacijski i potrošački orjentisan tip strategije privrednog razvoja.

1a. Strategija “zatvorene” privrede

- Teorijski model koji više pripada ekonomskoj historiji

Prednosti:

- Potpunije korišćenje vlastitih resursa (materijalna i prirodna bogatstva; velika ponuda rada)
- Minimiziranje cikličnih kretanja i uticaja iz međunarodnog okruženja
- Akcenat na zadovoljenju potreba domaćeg tržišta; akcenat na suspsituciji uvoza;

Nedostaci:

- Protekcionizam. Negativno djeluje na dinamiku privrednog razvoja (ne podstiče konkurentnost i produktivnost);
- Slab transfer tehnologije i naučnih otkrića;

1b. Strategija otvorene privrede

U suprotnosti sa strategijom zatvorene privrede.

- Karakteristična za sve savremene tržišne sisteme
- Podstiče slobodan protok roba, rada, usluga, kapitala i znanja (mobilnost)
- Karakteristična za **male zemlje**, koje se moraju opredjeljivati za ovaj vid strategije. Što je zemlja manja, imperativ otvorenosti je veći.

Faktori političke moći države: teritorija, stanovništvo, prirodni resursi i uslovi, rad , kapital

Prednosti velikih teritorija/tržišta: bogatstvo i raznovrsnost prirodnih resursa, raznovrsnost životne sredine, raznovrsna skala klime i tla, raspoloživost radne snage, veliko unutrašnje tržište, veća konkurencija, ali manja eksterna izloženost

“Nedostaci” velikih teritorija: teškoće da se efikasno kontroliše teritorijalna cjelovitost - granice, teškoće u sobračaju i transportu...

Prednosti malih teritorija: veći stepen komunikativnosti, lakša organizacija prostora, relativno manji ukupni troškovi saobraćaja, intenzivnije korišćenje prirodnih resursa, lakša kontrola granica, brža mobilizacija, brže reagovanje na negativne/pozitivne uticaje iz medj. okruženja

Nedostaci malih teritorija: ograničenost resursa, nedovoljnost kvalifikovane RS, malo tržište, nedostatak konkurencije, zavisnost od spoljnog tržišta i ekst. faktora

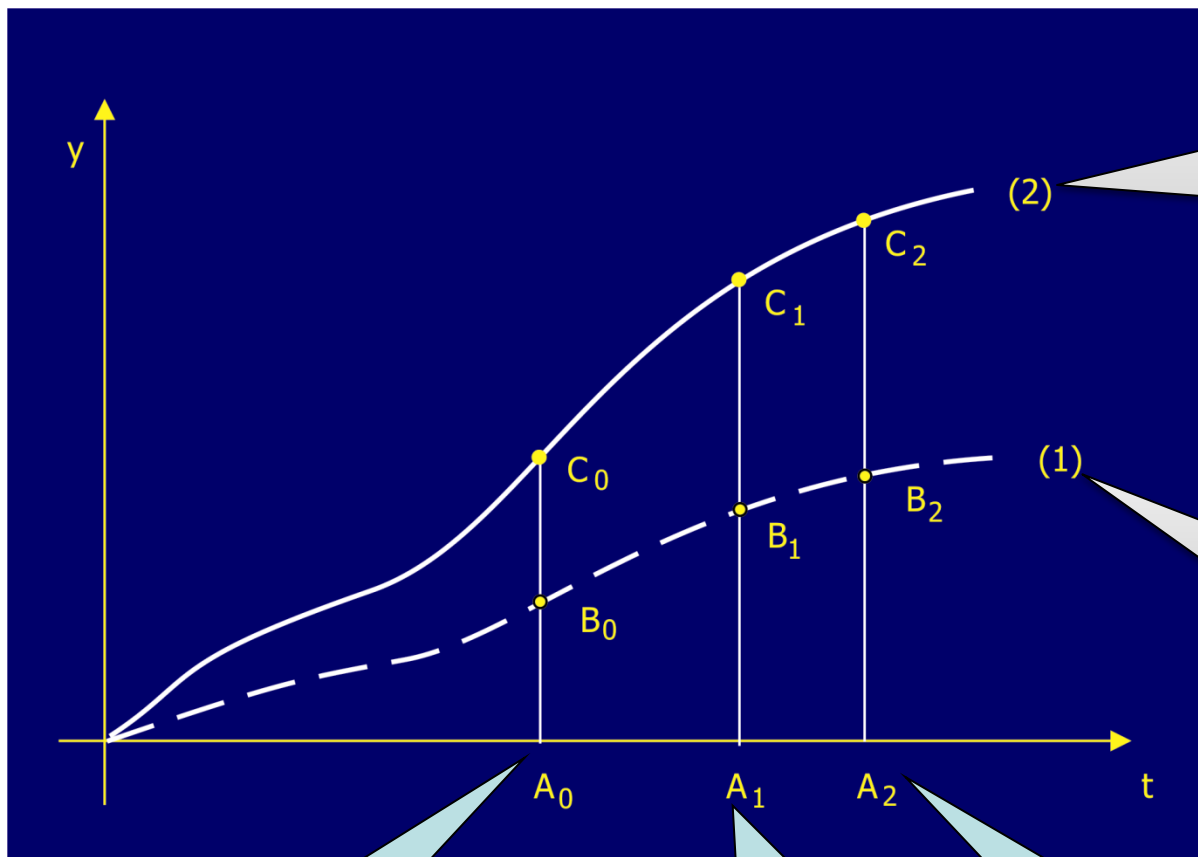
Proces globalizacije relativizuje veličinu tržišta i broj stanovnika kao opredjeljujuće faktore za ekonomski razvoj zemlje

2. Intenzivni i ekstenzivni tip privrednog razvoja

Intenzivan tip privrednog razvoja podrazumjeva proces kod koga se veći dio prirasta proizvodnje ostvaruje na račun **veće efikasnosti** u iskorišćavanju proizvodnih faktora (smanjenje pojedinih proizvodnih utrošaka po jedinici finalnog outputa, uz istovremen rast vrijednosti finalnog proizvoda po jedinici rada).

Estenzivan tip privrednog razvoja podrazumjeva povećanje proizvodnje na račun **kvantitativnog** rasta utrošaka inputa.

Ekstenzivan i intenzivan tip privrednog razvoja

(2) Proizvodnja kao rezultat **tehničkog** **progres**a
 $Y(2) = f(\gamma).$

(1) Proizvodnja kao rezultat **rada i kapitala**
 $Y(1) = f(L, K_0);$

U vremenu $t=A_0$ razvoj ima pretežno ekstenzivni karakter, pošto je
 $A_0B_0 > B_0C_0$

U momentu $t=A_1$ imamo podjednaku zastupljenost oba tipa privrednog razvoja

u intervalu $t = A_2$ intenzivni razvoj postao je preovlađujući, $A_2B_2 < B_2C_2$

3. Akumulacijski i potrošački orijentisanja strategija

- štednja – odložena potrošnja
- Akumulacijski orijentisana strategija ima u vidu i interese budućih generacija, pa akcenat stavlja na dinamiziranje stope privrednog rasta, investiciona ulaganja, porast globalne produktivnosti, eksterne efekte;
(Koliko će se više dobiti u budućnosti pod uslovom da se određena potrošnja odloži?)

Akumulacija predstavlja pribavljanje sredstava za investicije, a investicije su upotreba sredstava akumulacije.

Izdvajanje za akumulaciju smanjuje tekuću neproizvodnu potrošnju i limitira rast životnog standarda

- **Potrošački orijentisana strategija** polazi od tržišta kao kriterijuma efikasnosti alokacije resursa.

Strategija održivog razvoja

- *Poznati razvojni teoretičar Kenet Boulding je još početkom šezdesetih godina XX vijeka istupio sa tezom da je potrebno strategije privrednog razvoja vodećih tržišnih privreda preispitati budući da je rastuća proizvodnja bivala praćena naglašenim **narušavanjem ekološke ravnoteže***
- *Održivi razvoj teži ka ekonomskom razvoju, shvaćenom u tradicionalnom smislu - kao povećanje **per capita blagostanja**, ali se tome priključuje i zahtjev za **smanjivanjem siromaštva i nepravde**, kao i zahtjev da "**resursna osnova**" nacionalnih privreda i svjetske ekonomije mora da bude **sačuvana***

Strategija održivog razvoja

Termin **održivi razvoj** (*sustainable development*) definisan kao “usaglašavanje /zadovoljavanje/ potreba današnje generacije, bez ugrožavanja potreba budućih naraštaja” (UN, 1983).

Koncept održivog razvoja u ekonomskoj teoriji implicira **razvojnu politiku** koja podrazumijeva mogućnost zadovoljenja današnjih potreba bez umanjenja mogućnosti da se zadovolje (sve veće) potrebe i izazovi budućnosti

- **Ciljevi:** 1. Povećanje per capita blagostanja, 2. smanjenje siromaštva i 3. očuvanje resursne osnove

Neodrživi razvoj ?

- Razvoj nakon koga ekološka šteta kažnjava privredni rast
- Smanjivanje blagostanja tokom vremena
- Neodgovorno ponašanje prema budućim generacijama
- Nesklad privredog i društvenog razvoja sa principima zaštite životne sredine

NSOR CG 2030: polazište, strategija, sprovođenje, finansiranje i upravljanje

POLAZIŠTE	STRATEGIJA	SPROVOĐENJE NSOR	UPRAVLJANJE ZA OR
Ocjena stanja naših nacionalnih resursa (ljudski kapital, društveni kapital, prirodni resursi, ekonomski kapital)	NACIONALNA STRATEGIJA ODRŽIVOG RAZVOJA principi, strateški ciljevi i smjernice za dostizanje dugoročnog održivog razvoja društva (razvoj nacionalnih resursa)	HORIZONTALNO USKLAĐIVANJE - Integracija ciljeva i mjera održivog razvoja u SEKTORSKE strategije, politike, razvojne planove i programe	1. INSTITUCIONALNI MEHANIZAM i upravljanje za održivi razvoj (uz poštovanje osnovnih principa OR i principa transparentnosti i participativnosti)
Preuzete međunarodne obaveze uključujući UN Agendu održivog razvoja do 2030. godine, nove ciljeve održivog razvoja (17) i Adis Abeba plan akcije s mehanizmima finansiranja za održivi razvoj - procesi u Mediteranu, UNHDR izvještaji		SPROVOĐENJE KROZ AKCIONI PLAN (mjere za ostvarivanje strateških ciljeva - prioritetne mjere i podmjere; implementatori; rokovi; indikatori OR i mjerene održivosti)	2. INTEGRALNO PRAĆENJE STANJA NACIONALNIH RESURSA kroz sprovođenja NSOR - periodično izvještavanje o sprovođenju AP
Pregovori o pristupanju EU		AKCIONI PLAN ZA SPROVOĐENJE 2016-2030	3. MONITORING SEKTORSKE USKLAĐENOSTI propisa i sprovođenja sektorskih strategija/politika
Naučene lekcije prve NSOR i postojeće sektorske strategije i ulazne analize za novu NSOR		FINANSIRANJE ZA ODRŽIVI RAZVOJ (usklađeno sa fiskalnom strategijom)	4. Usklađivanje sa okvirima fiskalne strategije zemlje, preuzetim obavezama u procesu pristupanja EU i Agendom konkurentnosti
SREDNJOROČNA RAZVOJNA I FISKALNA STRATEGIJA CG: -Makroekonomske i fiskalne smjernice, Pravci razvoja, Program ekonomskih reformi, Reforme za konkurentnost do 2020. (strukturne reforme)		Budžet Krediti EU IPA Privatni sektor Globalno partnerstvo	

3. Globalizacija kao ključni kriterij savremenih strategija razvoja

- Globalizacija predstavlja objektivan proces integracije i tehnološkog povezivanja savremenih privreda danas, uvijek je pod pritiskom politike i subjektivnog faktora, najsnažnijih aktera međunarodnih ekonomskih odnosa.
- Po Josefu **Štiglicu**, globalizacija je, u osnovi, “čvrsta integracija zemalja i naroda svijeta, do koje dolazi ogromnim smanjenjem troškova transporta i komunikacija, kao i rušenjem vještačkih barijera za protok roba, usluga, kapitala i znanja, i (u manjoj mjeri) ljudi, preko granice”.

Najveći svjetski trgovci – zemlje (2011); i struktura BDP svijeta (2014)

	Izvoznici	% u svjetskom izvozu, 2011, WTO	Uvoznici	% učešća u svjetskom uvozu, 2011, WTO
1	CH	10,4	US	12,3
2	US	8,1	CH	9,5
3	DE	8,1	DE	6,8
4	JP	4,5	JP	4,6
5	NL	3,6	FR	3,9
6	FR	3,3	UK	3,5
7	S.Korea	3,0	NL	3,2
8	IT	2,9	IT	3,0
9	RU	2,9	S.Korea	2,8
10	BE	2,6	Hong-Kong,CH	2,8
11	UK	2,6	CA	2,5
12	HongKong	2,5	India	2,5
13	CA	2,5	BE	2,5
14	Singapore	2,2	ES	2,0
15	SaudiArabia Other	2,0 38,8	Singapore Other	2,0 36,1

NIVO GLOBALIZACIJE se može mjeriti učešćem međunarodne trgovine u BDP-u određene zemlje (**KOEFICIJENT GLOBALIZACIJE**), učešćem nacionalnih u svjetskim finansijskim tokovima, ili učešćem SDI u ukupnim investicijama.

	Country/GDP/\$, current prices, billions (IMF,WEO)	%	2014
	EU	24%	18.398.666
1	United States	22,52%	17.416.253
2	China	13,39%	10.355.350
3	Japan	6,17%	4.769.804
4	Germany	4,94%	3.820.464
5	France	3,75%	2.902.330
6	United Kingdom	3,68%	2.847.604
7	Brazil	2,90%	2.244.131
8	Italy	2,75%	2.129.276
9	Russia	2,66%	2.057.301
10	India	2,65%	2.047.811
12	Canada	2,32%	1.793.797
13	Australia	1,92%	1.482.539
14	Korea	1,87%	1.449.494
15	Spain	1,81%	1.400.483
16	Mexico	1,68%	1.295.860
17	Netherlands	1,14%	880.394
18	Indonesia	1,11%	856.066
19	Turkey	1,05%	813.316
20	Saudi Arabia	1,01%	777.870
	WORLD	100%	77.350.581

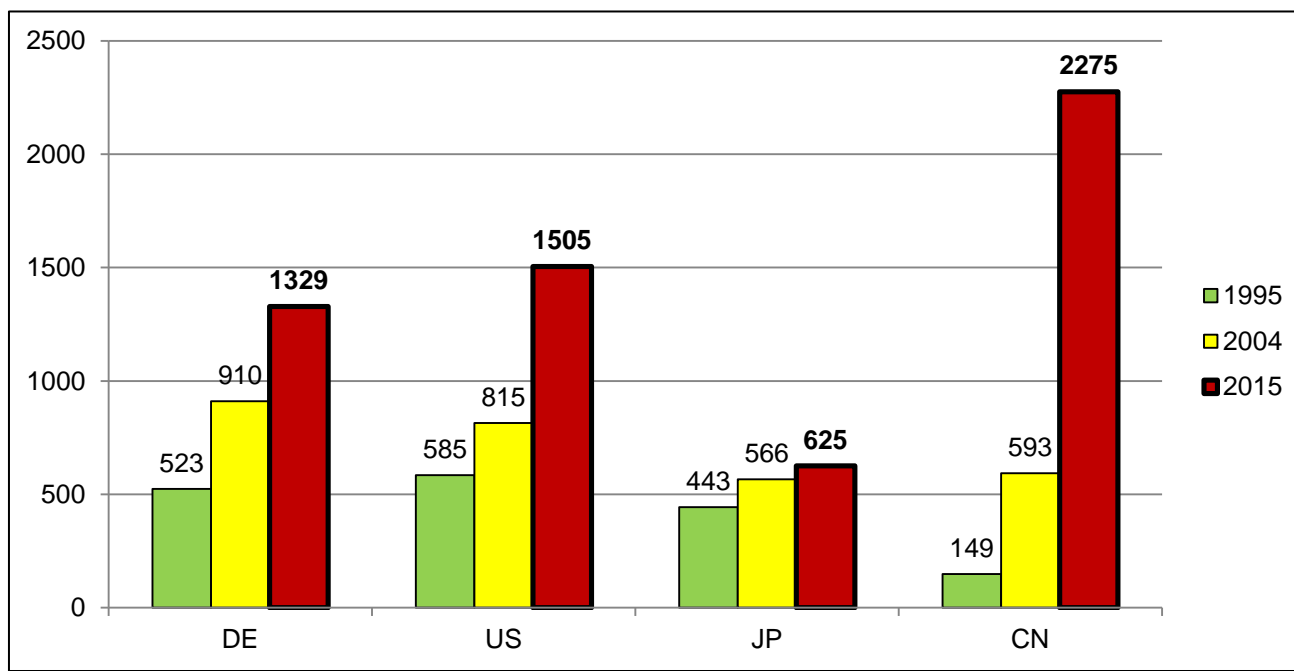
Prvih 5 zemalja – 50% BDP svijeta!
Prvih 10 zemalja – 65% BDP svijeta!

Tabela - Učešće najvećih svjetskih izvoznika u ukupnoj svjetskoj trgovini:

Najveći svjetski izvoznici za izabrane godine mogu se predstaviti i na grafiku.

ZEMLJA	1995	2004	2015
DE	10%	10%	8%
US	11%	9%	9%
JP	9%	6%	4%
CN	3%	6%	14%
OSTALI	67%	69%	65%

Grafik - Učešće najvećih svjetskih izvoznika u ukupnoj svjetskoj trgovini (mlrd \$, tekuće cijene):

...Globalizacija

- **Izazovi globalizacije:**
 - produbljivanje raspona u razvoju,
 - upravljanje svjetskom ekonomijom od strane manjeg broja zemalja,
 - slabljenje medjunarodnih institucija,
 - intervencije, ekonomske sankcije,
 - klimatske promjene,
 - ekološka neravnoteža..

- Globalizacija je unijela ogromne promjene u **politici, bezbjednosti, geopolitici, proizvodnji, tehnologiji i finansijama**;
- **Velike sile** diktiraju položaj malih zemalja i smanjuju njihov nacionalni suverenitet, a među sobom sve više ispoljavaju rivalstvo;
- Ujednačuju se **civilizacijske vrijednosti i ukusi potrošača**;
- **Jačaju međunarodni standardi** (čistoća, zdravlje, bezbednost, ekologija, zdrava hrana i sl.);
- Suštinska joj je karakteristika sve veća **međuzavisnost nacionalnih ekonomija, visok stepen otvorenosti, smanjenje barijera trgovini, povezivanje tržišta, tehnologije i kapitala u globalnoj svetskoj privredi**;
- U globalizaciji **neki standardni proizvodi osvajaju ceo svijet**: McDonald's, Coca-Cola, Levis, mobilni telefoni, kompjuteri, softver Microsoft, kreditne kartice i sl.;
- **Jačaju usluge** i postaju dio rastućih trendova internacionalnog poslovanja i značaja u ukupnoj strukturi svake ekonomije.
- **Globalizacija povezuje zemlje, kulture i narode**, čemu posebno doprinosi savremeni **saobraćaj, informatika i komunikacije** (npr. sistem interneta i satelita);
- **Unificiraju se propisi** da bi se **standardizovali uslovi i stvorio prostor za širenje proizvodnje, investicija i trgovine**.

Globalizacija obuhvata

1. Globalizaciju tržišta i liberalizaciju trgovine
2. Globalizaciju poslovanja TNK
3. Globalizaciju finansijskih tokova
4. Globalizaciju tehnologije
5. Slobodu kretanja ljudi

- **U julu 2013. godine** svijet broji oko **7,09 mlrd stanovnika**, nominalni BDP u 2012. godini procijenjen je na **71,83 triliona \$** (71.830 mlrd \$), a nominalni GDP/pc – 7.200 \$. Milionera ima oko 10 miliona, tj. oko 0,15%, a onih koji žive ispod 2\$ dnevno oko 3,25 mlrd stanovnika (gotovo 50%).

2016. godine svijet broji oko 7,45 mlrd stanovnika

- Po podacima Svjetske banke, **učešće trgovine (uvoz i izvoz) u ukupnom BDP-u svijeta** u 2010. godini iznosi **56%** (2008. godine bilo je čak 60%, što je bilo duplo više nego deceniju ranije).

Tok stranih direktnih investicija (FDI flows) u 2012. godini

- prvi put 52% FDI ide u zemlje u razvoju (više nego u RZ);
- 9 od 20 najvećih „primaoca” FDI su zemlje u razvoju i tranzicione ekonomije (prve su SAD, od ZUR: Kina, Hong Kong/Kina, Brazil, Britanska djevičanska ostrva, Singapur, Rusija, Čile, India, Indonezija, Kolumbija, Kazahstan. Od RZ tu su i: UK, Australija, Kanada, IE, LU, ES, FR i SE;
- SDI iz ZUR dostigle su 1/3 ukupnih FDI.
- 7 od 20 najvećih investitora su ZUR: *Kina* je , poslije SAD i Japana, postala treći najveći investitor na svijetu. Slijede: *Hong-Kong/Kina*, UK, Njemačka, Kanada, Ruska Federacija (tranziciona ekonomija), Švajcarska, *Britanska djevičanska ostrva*, Francuska, Švedska, *Južna Koreja*, Italija, *Meksiko*, *Singapur*, *Čile*, Norveška, Irska i Luksemburg

Globalizacija svjetske privrede

- **PREDNOSTI:**

- Dinamičan razvoj svjetske privrede - jačanje svjetske ekonomije
- Izuzetno intenzivan razvoj međunarodne ek.saradnje
- Sloboda komunikacija
- Rast produktivnosti i životnog standarda
- Liberalizacija, slobodan protok roba, ljudi, usluga, kapitala – brži razvoj
- Rast konkurencije, ali i konkurentnosti

- **NEDOSTACI:**

- Produblјivanje jaza izmedju bogatih i siromašnih
- Nametanje obrazaca ekonomskog razvoja od strane najjačih država i TNK /dovodjenje u pitanje političkog i ekonomskeg suvereniteta ekonomski siromašnih zemalja/
- Nemilosrdno izbacivanje viška RS, eksploatacija i socijalni problemi
- Prepuštanje mnogih p-ća stranim kompanijama
- Nametanje kulturnih obrazaca i načina života ekonomskih supersila

4. Osnovni elementi aktuelnih strategija tržišnih ekonomija

Najznačajnije karakteristike aktuelnih strategija privrednog razvoja su:

1. deregulacija,
2. deindustrijalizacija,
3. revitalizacija,
4. demasifikacija,
5. jačanje uslužnog sektora,
6. rastući značaj inovacione politike.

DEREGULACIJA

1. Deregulacija - smanjenje mješanja države u privredni život zemlje.

Podrazumjeva: samostalnost privrednih subjekata uslovima dinamičnih tržišnih promjena.

Deregulacijom se na tržištu rada vezuju odnosi ponude i tražnje za radom, dok se visina nadnica vezuje za kretanje produktivnosti, smanjenje socijalnih davanja, suzbijanje monopola, privatizaciju itd.

Deregulacija u **pristupu finansijskom** tržištu

Deregulacija u **industriji** – smanjenje subvencija, ukidanje državnih monopola, privatizacija..

DEINDUSTRIJALIZACIJA

2. **Deindustrijalizacija** – proces intenzivnog transformisanja strukture industrije u savremenim privredama - smanjenje učešća prerađivačke industrije u ukupnom BDP RZ posljednjih decenija u korist industrije bazirane na R&D.

Deindustrijalizacija obuhvata i proces seljenja kapitala iz prerađivačke industrije u sektor usluga, kao i proces seljenja određenih industrija iz jedne u drugu zemlju

Značajni faktori deindustrijalizacije: naftna kriza, porast troškova energije, zasićenje tražnje za proizvodima prerađivačke industrije u nekim zemljama, inflaciona kretanja itd.

3. **Revitalizacija** - modernizacija zrelih industrija (čelik,automobill,tekstil itd); odgovor tzv. industrija u zaostajanju ili “zrelih” industrija (kao dijela prerađivačke industrije) putem tehnološke revitalizacije ovih sektora

4. **Demasifikacija** – rast malih i srednjih visoko inovativnih firmi osposobljenih za vodjenje aktivne politike tehnoloških inovacija; tehnološka promjena je promjenila kriterijum optimalne veličine preduzeća;

- fleksibilni sistemi utemeljeni na potpunoj automatizaciji omogućili su veoma efikasnu proizvodnju u slučaju ne samo masovne, već i maloserijske, pa pak i pojedinačne proizvodnje

5. Jačanje uslužnog sektora – linija razgraničenja između sekundarnog i tercijarnog sektora postaje sve relativnija.

Sa aspekta uticaja na privredni razvoj razlikujemo:

- **Poslovne usluge** (kao nastavak proizvodnog procesa, npr. Aplikativni softver za obradu informacija..)
- **Usluge za zadovoljavanje ličnih potreba.**

6. Inovaciona politika

Aktivna politika na planu razvoja nauke, inovacija i tehnike, rastući tržišni istraživanja i razvoja.

Nerazvijene zemlje (ZUR, Developing countries, LDCs): strategije razvoja

- 3/4 ukupne populacije živi u LDCs (Less Development Countries);
- nizak nivo BDP i BDP/pc;
- nizak životni standard;
- nedostatak znanja i vještina vođenja politike razvoja (mnoge ZUR su dugo bile kolonije RZ);
- veliki rast broja stanovnika;
- malo privatnih investitora
- ZUR predstavljaju veoma heterogenu grupu zemalja

Moguće strategije

1. Industrijalizacija naspram poljoprivrede;
2. Unutrašnja naspram spoljne orijentacije;
3. Specijalizacija vs. diverzifikacija;
4. Država nasuprot tržištu.

Industrijalizacija

- način privrednog razvoja nedovoljno razvijenih privreda
- često industrijalizacija na štetu razvoja poljoprivredne proizvodnje generiše druge probleme : promjene strukture privrede, zaposlenost, kvalifikovanost, koncentracija u odredjenom geografskom regionu, pa dolazi do migracija iz regiona u region i iz sela u grad, depopulacija, nemogućnost korišćenja resursa u demografski ugroženim prostorima...
- U mnogim zemljama nekontrolisani procesi deagrarizacije umjesto da doprinesu ravnomjernijem razvoju na nivou nacionalne ekonomije usloveli su ispoljavanje još veće polarizacije u razvoju

Unutrašnja naspram spoljne orijentacije

1. **Strategije orijentisane na unutrašnje tržište (više nego na izvoz):**

- Proizvodnja odredjenih primarnih proizvoda – pokušava se industrijalizacijom povećati stepen finalizacije proizvoda za izvoz, i za domaće tržište
- Kroz industrijalizaciju, preradom primarnih proizvoda u industrijske proizvode, pokušava se nadomjestiti uvoz
- Supstitucija uvoza destimulativno utiče na konkurenciju, usporava rast inovacija i rast produktivnosti
- Najčešće su ti supstituti skuplji, u odnosu na potencijalne uvozne proizvode (često i lošijeg kvaliteta)
- Nekonkurentne robe mogu se štititi jedinom carinom, ali taj trend je sve manje prisutan, odnosno moguć (liberalizacija, WTO)

2. **Strategije orijentisane na spoljno tržište:**

- ZUR može biti konkurentna u proizvodnji za izvoz odredjenih primarnih proizvoda (niža cijena proizvodnje, raspoloživost resursa, npr. Kuba – šećer, Kolumbija – kafa..)
- Proizvodnja primarnih proizvoda je najčešće radno intenzivna proizvodnja
- Izvozna penetracija moguća je na jeftinijoj, konkurentnijoj proizvodnji
- Vlada pokušava da stimuliše izvoz (poreske olakšice, izvozne subvencije, carine, niske kamatne stope, itd)
- *Conditio sine qua non* privrednog razvoja

Specijalizacija vs. diverzifikacija

- ne osporavajući stav da podjela rada i specijalizacija utiče pozitivno na ekonomsku efikasnost, a analogno tome i na dinamiku privrednog rasta, mora se imati na umu da preveliki stepen specijalizacije može biti u određenom trenutku kontraproduktivan.
- svaka ZUR mora voditi računa o diversifikaciji proizvodnje.
- Ukoliko zemlja izvozi samo jedan ili nekoliko proizvoda, eventualni značajniji pad cijena njihovih proizvoda na svjetskom tržištu može imati vrlo negativan uticaj na njihov trgovinski bilans i realni dohodak. U tom smislu vrlo je važno pitanje stepena do kog se neke zemlje mogu upuštati u "monokulturu", odnosno u usmjeravanju svog izvoza na jedan proizvod.

Svjetska banka - ZUR prema primenjenim strategijama privrednog razvoja : četiri grupe

1. **IZRAŽENO IZVOZNO ORIJENTISANE ZEMLJE** (mala ili gotovo nikakva kontrola međunarodne trgovine, bez ograničenja),
2. **SREDNJE IZVOZNO ORIJENTISANE** (zalaganja za izvoz veća u odnosu na zaštitu od uvoza, tako da je ukupan efekat blago u korist izvoza),
3. **SREDNJE ORIJENTISANE NA DOMAĆE TRŽIŠTE** (relativno visoka ograničenja u korist supstitucije izvoza, postoje olakšice za izvoz) i
4. **NAGLAŠENO UNUTRAŠNJE ORIJENTISANE** (naglašen značaj unutrašnjeg tržišta. Izvoz je obeshrabren kontrolama i mjerama u korist plasmana na domaće tržište..)

5. Strana ulaganja i strana pomoć kao faktor razvoja nerazvijenih

1. STRANA ULAGANJA:

- strani kapital dolazi iz privatnih izvora i iz zvaničnih vladinih izvora
- **Privatni izvori stranog kapitala** mogu imati oblik **direktne investicije, portfolio investicije, komercijalnih bankarskih zajmova i kredita**
- FDI je najčešće koncesioni aranžman, BOT aranžman ili zajedničko ulaganje

Mogućnosti za: 1.novu zaposlenost (kreiranje novih radnih mjesta) i pozitivan uticaj na druge investicije (nove aktivnosti); 2.nove tehnologije – TT i institucionalnog znanja; 3. rast izvoza;

TNK – kapital jedne zemlje u većem broju država, a kod MNK kapital je vlasništvo porijeklom iz više zemalja (teorijski pristup)

2. STRANA POMOĆ:

-novac, roba i tehnologija.

6. Klasifikacija savremenih tržišnih ekonomija

- Po klasifikaciji IMF-a, koji prati 190 zemalja, osnovna podjela je na:
 - grupaciju **RAZVIJENIH EKONOMIJA** (Advanced economies – 35 - EA, G7, other) i
 - **GRUPACIJU RASTUĆIH TRŽIŠTA I ZUR** (Emerging market and developing economies) koju čini 155 zemalja I koje se dalje mogu geografski grupisati u više podgrupa (geografske podgrupe)
- Central and Eastern Europe - 14 countries: Albania, Bosnia and Herzegovina, Bulgaria, Croatia, Hungary, Kosovo, Latvia, Lithuania, FYR Macedonia, Montenegro, Poland, Romania, Serbia, and Turkey.

Klasifikacija zemalja (i teritorija) po nivou razvoja (Svjetska banka, 2016):

- Zemlje sa niskim dohotkom (**1.025 \$/pc ili manje**) – 36 zemalja
- Zemlje nižeg srednjeg dohotka (**1.026 – 4.035 \$/pc**) – 48 zemalja
- Zemlje višeg srednjeg dohotka (**4.036 – 12.475 \$/pc**) – 55 zemalja
- Zemlje visokog dohotka (**12.476 \$/pc i više**) – 76 zemalja
- Klasifikacija je izvršena na bazi podataka GNI/pc i obuhvata 215 zemalja i teritorija (koje imaju više od 30.000 stanovnika I imaju carinsku autonomiju, iako nisu nezavisne države, članice UN, npr. Kosovo).

Klasifikacija zemalja (i teritorija) **po kategoriji zaduženosti** (Svjetska banka, 2012):

- **IDA ZEMLJE** (zemlje sa niskim dohotkom - 1.035 \$/pc ili manje, bez finansijske sposobnosti da pozajmljuju od IBRD). IDA krediti su veoma povoljni, mogu biti i beskamatni, uz grantove, za programe pomoći, u cilju podsticanja ekonomskog razvoja i unpređenja uslova života – zemalja
- **IBRD ZEMLJE** – tj. zemlje srednjeg dohotka koje mogu povlačiti kredite IBRD, tj. koje imaju finansijski potencijal (kreditnu sposobnost).
- Tzv. **MJEŠOVITE EKONOMIJE** (*Blend countries*) koje imaju nizak dohodak, koji ih klasifikuje da mogu povući povoljne IDA kredite, ali su **kreditno sposobne**, tako da mogu da povuku i IBRD kredit

HIPC

- Posebna kategorija zemalja su **prezadužene, siromašne zemlje** (HIPC – *heavily indebtedness poor countries*)
- u 2012. godini, po klasifikaciji Svjetske banke, tu spada 39 zemalja (od kojih 33 iz pod-saharske Afrike i nekoliko zemalja južne Amerike) koje imaju oko 650 mil stanovnika.
- Njihov prosječan GNI/pc je **717 \$**. Imaju visoku stopu siromaštva i predmet su posebne podrške IMF-a i Svjetske banke (koja uključuje i otpis dijela dugova). Kod ovih zemalja ratio odnos duga prema izvozu dostiže preko 200% (debt-to-exports exceeded 200-250%) ili odnos duga prema budžetskim prihodima prelazi 280% (ratio of debt-to-government revenues exceeded 280%).

Navedene klasifikacije za izabrane zemlje:

WB country code	Europe and Central Asia - selected economies (mostly - SER , developing only)	Upper middle income in 2012 (4.086 – 12.615 \$/pc, out of 56 countries)	Lending category
ALB	Albania	4.050	IBRD
ARM	Armenia	lower middle income/ 3.720	Blend
AZE	Azerbaijan	6.050	IBRD
BIH	Bosnia and Herzegovina	4.650	Blend
GEO	Georgia	lower middle income / 3.280	Blend
KSV	Kosovo	lower middle income / 3.640	IDA
MKD	Macedonia, FYR	4.690	IBRD
MNE	MONTENEGRO	6.940	IBRD
SRB	Serbia	5.280	IBRD
TUR	Turkey	10.830	IBRD
HRV	Croatia (EU 28)	high income, non OECD/ 13.290	IBRD

Po metodologiji Svjetske banke, zemlja se smatra prezaduženom, ako 4 kriterijuma prevazilaze standarde i to:

- Učešće stanja duga u BDP preko **80%**;
- stanje duga preko **220% izvoza**;
- učešće otplate duga i kamata u izvozu preko **30%**;
- učešće otplate i kamate u BDP preko **8%**.

WB methodology
“Debt Reporting
System”

Indebtedness criteria and positions of Montenegro

Indicator	Highly indebted	Moderately indebted	Low indebted	Montenegro 2010
Public debt* / GDP	Ratio>48%	48%<Ratio≤80%	80%≤Ratio	53,8%
External public debt / GDP	Ratio>50%	30%<Ratio≤50%	50%≤Ratio	30,2%
Public debt* / Export**	Ratio>220%	132%<Ratio≤220%	132%≤Ratio	147,4%
External public debt / Export**	Ratio>275%	165%<Ratio≤275%	165%≤Ratio	82,7%

* Pursuant to the IMF methodology.

** Export of goods and services

INDIKATOR - CG	2013	2014	2015	2016	2017
Izvoz (roba i usluga)	1.391,60	1.388,14	1.539,20	1.605,43	1.765,00
Otplata duga	286	490,23	568,67	547,07	376,39
Kamate	71,27	78,9	86,25	81,12	98,61
BDP	3.362,5	3.457,9	3.654,5	3.954,2	4.299,1
JAVNI DUG	1.933,7	2.071,7	2.382,0	2.546,1	2.758,8
Dug po izdatim garancijama		307,54	315	344,9	312,8
UKUPNO	1.933,7	2.379,25	2.696,97	2.890,95	3.071,64
1. Ako učešće javnog duga u BDP da NIJE preko 80%;	57,5%	59,9%	65,2%	64,4%	64,2%
1a - sa izdatim garancijama	58%	69%	74%	73%	71%
2. stanje duga da nije preko 220% izvoza;	3061,52	3053,91	3386,24	3531,95	3883,00
	3061 > 1933	$(1.388,14 * 2,2) > 2379,25 =$	$3386,2 > 2.696,97$	985,90	1124,17
	OK	$3.053 > 2.379,25$ ok	OK	OK	OK
3. Da učešće otplate duga i kamata u izvozu nije preko 30%;	357,3/1391 = 26%	41%	43%	39%	27%
4. učešće otplate i kamate u BDP da nije preko 8%	11%	16%	18%	16%	11%